

Iin kunnan kiusaamista ehkäisevä malli

Kiusaamisen vastaisen ilmapiirin luominen ja ylläpito

- KiVa-ohjelman kiusaamista ehkäisevät tunnit
- Askeleittain –ohjelma
- NVC (NonViolent Communication, väkivallaton vuorovaikutus)
- Friends (Tunnetaitojen oppiminen; pyritään vaikuttamaan ahdistusta ja masennusta aiheuttaviin tekijöihin omien tunnetaitojen kehittämisen avulla.)
- Lions Quest (Luokassa oppilaiden kanssa käytävän materiaalin avulla rakennetaan ja vahvistetaan positiivisia kaverisuhteita koulussa sekä vähennetään riskikäyttäytymistä ja kiusaamista.)
- VERSO (vertaissovittelu)
- ALLIES eGUIDE (Välineitä kokonaisvaltaiseen väkivallan ennaltaehkäisyyn päiväkodeissa ja kouluissa)
- Yhteistyötahojen kiusaamisen vastaiset projektit
- Kummioppilastoiminta
- Tukioppilastoiminta

Toiminta kiusaamistapauksissa

Koulun omat toimet

- Kiusaamisen selvittämisen malli (KiVa tms.)
- Kasvatuskeskustelu
- Palaverit huoltajien kanssa
- Koulupoliisi selkeissä väkivaltatapauksissa
- Kuraattori, terveydenhoitaja, psykologi, VEO

Jos koulun omat toimet eivät riitä

Koululta otetaan yhteys perhepalveluiden palveluohjaajaan, jonka kanssa yhteistyössä kutsutaan koolle moniammatillinen asiantuntijaryhmä.

Yhteydenottoon pyydetään suostumus huoltajilta. Jos lupa saadaan, asia etenee oppilashuoltolain ja sosiaalihuoltolain mukaan. Jos lupaa ei saada, asia etenee lastensuojelulain mukaan.

Asian käsittely moniammatillisessa asiantuntijaryhmässä

Asiantuntijaryhmä suunnittelee tarvittavat toimenpiteet ja tuen muodot
(muistio, sopimukset, seuranta)

Seuranta ja arviointi (tarvittaessa)

Sijoitetun lapsen osalta yhteydenotto sijoittajakunnan sosiaalihuoltoon
(ei tarvita huoltajien suostumusta)

Kiusaamisen ehkäisy lin kouluissa ja varhaiskasvatuksessa

Jokaisessa lin kunnan koulussa ja varhaiskasvatuksen yksikössä tulee olla jokin suunnitelmallinen toimintamalli kiusaamisen vastaisen ilmapiirin luomiseen ja kiusaamistapauksien selvittämiseen. Lin kunnan koulujen ja varhaiskasvatuksen kiusaamista ennaltaehkäisevä malli (tämä asiakirja) ei määrää, mitä mallia koulujen ja päiväkotien on käytettävä. Kiva-ohjelma ja Askeleittain-ohjelma ovat yleisimmin käytetyt mallit. Tästä syystä ne ovat esimerkkeinä tässä asiakirjassa. Muita malleja ovat esimerkiksi Verso, NVC, Friends ja Lions Quest. Henkilökunnan tulee olla koulutettu käytössä olevan mallin käyttämiseen ja koulutuksen on oltava säännöllistä ja jatkuvaa. Koulun tai päiväkodin tulee säännöllisesti tiedottaa ja perehdyttää huoltajia käytössä olevan mallin periaatteista ja käytänteistä.

Aina eivät koulun tai päiväkodin toimet syystä tai toisesta riitä kiusaamisen lopettamiseen. Jos kiusaaminen jatkuu koulun tai päiväkodin omien toimien jälkeen, on tilanteessa edettävä tämän mallin ohjeiden mukaan. Mallin periaate linkittyy oppilashuoltolakiin ja sosiaalihuoltolakiin. Kiusaamisen osapuolille järjestetään kullekin oma moniammatillinen asiantuntijaryhmä, joka määrittää tarvittavat tuen muodot ja toimenpiteet. Tämä ryhmä pyritään perustamaan yhteistyössä huoltajien kanssa, heidän suostumuksellaan. Mikäli suostumusta ei saada, edetään lastensuojelulain edellyttämien toimenpiteiden mukaisesti.

Kiusaamista ehkäisevän ilmapiirin luominen

Kiusaaminen on ryhmäilmiö ja siihen liittyy valtasuhteiden epätasapaino. Jotta kiusaamista voidaan ennaltaehkäistä, on laajennettava ajattelua siten, että väkivallaksi ymmärretään kaikki sellainen väärinkohtelu, väheksyntä, alistaminen ja vallan väärinkäyttö, jotka rajoittavat yksilön oikeutta tulla hyväksytyksi joukkoon omana itsenään. Väheksyntä voi ilmetä kouluarjessa kiusaamisena, kuten esimerkiksi väheksyvänä vertailuna, nimittelynä, selän takana pahan puhumisena, ilkeinä ilmeinä ja eleinä tai vaikkapa tönimisenä. Alistaminen voi ilmetä esimerkiksi määräilyinä, vaientamisena tai fyysisen väkivallan uhkauksena. Olennaista kiusaamisen ehkäisemisessä on tunteiden, vallankäytön ja moraalien yhteyksien tunnistaminen ja käsittely vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa sekä välittävän vastuun toisista ottaminen ja osoittaminen. Tavoitteena tulisi olla sellaisen yhteisen moraalisen perustan rakentaminen kouluun, joka vahvistaa jokaisen jäsenen kelpoisuutta yhteisöön tasavertaisina. Tietoisuutta ja ymmärrystä tunteista, vallankäytöstä ja moraalista kouluarjessa voidaan lisätä kasvatuksellisin menetelmin.

Kiusaamisen vastaisen ilmapiirin luominen kouluun tai päiväkotiin ei tapahdu itsestään. Erilaiset toimintamallit antavat työkaluja ilmapiirin luomiseen ja niihin tulee käyttää aikaa. Aiemmin mainittujen toimintamallien lisäksi kiusaamisen vastaista ilmapiiriä edistävät kummi- ja tukioppilastoiminta. Myös yhteistyö eri toimijoiden kanssa (nuorisotyö, seurakunta, jne.) auttavat tässä. Kodit ovat ilmapiirin luomisessa oleellisin yhteistyötaho.

Yleiset toimenpiteet

Yleisten toimenpiteiden tavoitteena on lisätä kaikkien koulun oppilaiden tietoisuutta ja ymmärrystä kiusaamisesta. Lisäksi pyritään herättämään välittävää vastuuta toisista oppilaista sekä tarjoamaan turvallisia keinoja tukea ja auttaa oppilasta kiusaamistilanteissa.

Keskeinen osa Kiva koulu -ohjelman yleisiä toimenpiteitä ovat Kiva-oppitunnit. Ala- ja yläkoululaisille on suunniteltu ikäkausiansa sopivat tavat käsitellä kiusaamista ja ryhmän toimintaa. Oppitunteihin liittyy tietokonepeli, jota voi pelata verkon kautta niin koulussa kuin kotonakin. Oppitunteja on suunniteltu kymmenen 1-luokkalaisille ja kymmenen 4-luokkalaisille. Yläkoululaisille on tarkasti rajattujen oppituntien sijaan tehty 4 teemaa, joita koulu voi toteuttaa joko oppituntien sarjana tai teemapäivinä. Yläkoululaisille on verkossa oppimisympäristö, jossa on monenlaista kiusaamiseen liittyvää työskentelyä.

Yleisiin toimenpiteisiin kuuluvat lisäksi Kiva koulu -ohjelman symbolit, eli julisteet ja välituntivalvojen liivit. Vuosittain on myös valtakunnallisia tapahtumia, joihin osallistumalla kiusaamisen vastaista henkeä saadaan rakennettua ja ylläpidettyä.

Varhaiskasvatuksessa käytössä oleva Askeleittain toimintamalli

Kiva-koulu ohjelmaa ei ole tehty varhaiskasvatusta silmällä pitäen. Varhaiskasvatuksessa kiusaamisen vastaisen ilmapiirin luomiseen ja kiusaamistilanteiden selvittämiseen voidaan käyttää esimerkiksi Askeleittain-ohjelmaa ja ALLiES-ohjelmaa.

Askeleittain-ohjelmassa korostetaan tunteiden ymmärtämistä ja käsittelemistä, sekä tunteiden osoittamista sosiaalisesti hyväksyttävien tavoin, sosiaalisten tilanteiden oikeanlaista tulkittamista ja toisten huomioon ottamista rakentavien tavoin, myös prososiaalisen käyttäytymisen opettelemista harjoittelemalla. Askeleittain perustuu empatia-sanalla laajalle määritelmälle

Omien ja muiden tunteiden tunnistaminen.

- Kyky tarkastella tilanteita toisen näkökulmista (esim. ymmärrys siitä, että ihmiset voivat suhtautua samaan tilanteeseen eri tavalla).
- Kyky ymmärtää toisen tunteita.
- Tunteiden ja näkökulmien viestittäminen muille.

Askeleittain-ohjelman sisältöalueet

- Empatiataidot: kuinka tunnistan ja ymmärrän omia ja muiden tunteita.
- Tunteiden säätely: voimakkaiden tunteiden käsittelyä - tavoitteena ehkäistä aggressiivista käyttäytymistä.
- Itsehillintä ja ongelmanratkaisutaidot: pysähdyn, pohdin ja valitsen parhaan ratkaisun ongelman määrittelyn jälkeen eri vaihtoehdoista.

Kohdennetut toimenpiteet

Kohdennetut toimenpiteet otetaan käyttöön kiusaamistapauksen tultua ilmi ja ne kohdistetaan kiusaamiseen osallistuneisiin ja kiusattuihin lapsiin tai nuoriin. Tavoitteena saada kiusaaminen loppumaan. Kohdennetuilla toimenpiteillä tarkoitetaan aikuisen puuttumista esiin tulleeseen kiusaamiseen.

lin kuntien kouluissa on käytössä Kiva-koulun toimintamalli. Koulu tai päiväkotiki voi kiusaamiseen puuttumisen mallinsa rinnalla käyttää muitakin tarpeellisia toimenpiteitä ja resursseja kiusaamisen lopettamiseksi. Näitä ovat esimerkiksi kuraattorin ja psykologin palvelut, palaverit huoltajien kanssa ja selkeissä väkivaltatapauksissa koulupoliisin palvelut.

Kiva-tiimin jäsenet selvittävät esiin tulevia kiusaamistapauksia yhdessä luokanopettajan/luokanvalvojan kanssa. Työnjako toimii siten, että Kiva-tiimi käy yksilö- ja pienryhmäkeskusteluja kiusaamiseen osallistuneiden ja kiusatuksi joutuneen kanssa. Luokanopettaja/luokanvalvoja tapaa muutaman kiusatun oppilaan luokkakaverin ja haastaa heidät miettimään, miten voisivat yhdessä toimia, jotta kiusaamistapauksia ei enää syntyisi.

Kouluissa pyritään käyttämään yhteisen huolen menetelmää, jossa pyritään herättämään huoli kiusaamistilanteen johdosta sekä pohditaan yhdessä, miten jatkossa voitaisiin toimia, jotta vastaavia kiusaamistapauksia ei enää syntyisi.

Onko kysymys jatkuvasta kiusaamisesta? – lomake 1 (seulonta, kiusaamisepäilystä tiedon saanut aikuinen täyttää)

Kirjataan ylös milloin tapahtunut, kuinka kauan kestänyt, millaista kiusaaminen ollut, ketä on kiusattu ja ketkä kiusaamiseen ovat osallistuneet. Jos on kyse jatkuvasta kiusaamisesta, tapaus ohjataan Kiva-tiimille.

Lomake 2 (keskustelu kiusatun kanssa)

Jokaista tapausta selvittää 1-2 Kiva tiimin jäsentä. Ensin keskustellaan kiusatun oppilaan kanssa. Kuullaan hänen kuvaus tapahtumista: ketkä ovat olleet mukana ja millaista kiusaaminen on ollut. Sovitaan seuraava tapaaminen esim. 1-2 viikon päähän.

Lomake 3 (yksilökeskustelut kiusaamiseen osallistuneiden kanssa)

Kiusaamisesta epäillyt oppilaat kutsutaan erilliseen yksilökeskusteluun saman päivän ja mikäli mahdollista saman oppitunnin aikana, jotta heillä ei ole mahdollisuutta sopia keskenään, miten he asiasta puhuvat. Keskeinen ajatus on se, että tavoitteena ei ole rangaista tai syyttää ketään. Lähtökohtana on aikuisten ja kiusaamiseen osallistuneen oppilaan yhteinen huoli kiusatun tilanteesta ja sitä kautta auttaa häntä.

Lomake 4 (yhteiskeskustelu kiusaamiseen osallistuneiden oppilaiden kanssa)

Heti yksilökeskustelujen jälkeen tavataan kiusaamiseen osallistuneet oppilaat yhdessä ryhmänä. Tämän tapaamisen tavoitteena on vahvistaa yhdessä ne päätökset, joista yksittäiset oppilaat ovat jo yksitellen aikuisen kanssa sopineet. Tapaamisessa yhteinen huoli todetaan yhdessä ja käydään läpi se, mitä tilanteelle yhdessä aiotaan tehdä. Samalla sovitaan, milloin tavataan uudestaan, esim. 1-2 viikon kuluttua.

(Tämän jälkeen luokanopettaja/luokanvalvoja järjestää tilanteen, jossa hän juttelee muutaman valitsemansa oppilaan kanssa siitä, miten he voisivat yhdessä vaikuttaa tilanteeseen, jotta kiusaaminen ei enää jatkuisi.)

Lomake 5 (seurantakeskustelu kiusatun oppilaan kanssa)

Lomake 6 (yhteinen seurantakeskustelu)

Seurantakeskustelut järjestetään sovittuna ajankohtana. Ensin tavataan kiusattu oppilas, jolloin varmistutaan siitä, että tilanne on muuttunut paremmaksi. Jos aiemmin on tullut esille asioita, joiden suhteen kiusatun itsensä tulisi muuttaa käyttäytymistään, ne otetaan tässä keskustelussa esille. Miten hän itse voisi edesauttaa tilannettaan toimimalla toisin?

Tämän jälkeen tavataan kiusaamiseen osallistuneet oppilaat yhdessä ja tarkistetaan, ovatko tehdyt sopimukset pitäneet. Mikäli näin on tapahtunut, annetaan siitä kiitosta. Jos kiusattu oppilas haluaa olla paikalla tässä tapaamisessa, se on mahdollista. Tässä vaiheessa kiusaamisen pitäisi olla jo loppunut. Mikäli näin on tapahtunut, tämä todetaan yhteisesti ja sovitaan, ettei kiusaamista tapahdu enää jatkossakaan.

Jos koulun tai päiväkodin omat toimenpiteet eivät riitä

Jos koulun tai päiväkodin toimenpiteet on käyty läpi, eikä kiusaamista ole saatu loppumaan, siirtyy tapaus oppilashuollon toimenpiteiden piiriin. Sekä kiusatulle, että kiusaajalle perustetaan oma monialainen asiantuntijaryhmä oppilashuollon lain periaatteiden mukaan. Tässä vaiheessa viimeistään otetaan yhteyttä myös sosiaalihuollon palveluohjaajaan.

Ennen yhteydenottoa pyydetään vanhemmilta suostumus yhteydenottoon. Mikäli suostumusta ei saada, otetaan silti yhteys palveluohjaajaan ja kerrotaan tilanne. Tarkemmin prosessi selviää liitteenä olevasta kaaviosta.

Mikäli kiusaamistapauksessa on osapuolena lin kuntaan sijoitettu lapsi, täytyy sijoittavan kunnan sosiaalitoimi ottaa mukaan prosessiin. Tähän yhteydenottoon ei tarvita huoltajan lupaa.

Sijoitetun lapsen koulunkäyntiä suunniteltaessa on selvittävä, onko hänellä oppimisessaan tai käyttäytymisessään piirteitä, jotka vaativat koulussa erityisen tuen järjestämistä. Selvitystyö tehdään yhteistyössä sijoittavan kunnan sosiaalihuollon ja opetustoimen kanssa. Jos sijoitetun lapsen koulunkäynti ei jostain syystä onnistu sijoituskunnassa, on otettava yhteyttä sijoittajakuntaan, jonka tehtävä on selvittää, vastaako sijaishuoltopaikka lapsen tarpeita esim. siitä syystä, että koulunkäynti ei sijoituskunnassa onnistu.

Hyödyllisiä linkkejä

Askeleittain: <http://www.hogrefe.fi/testit/askeleittain/AskeleittainEtusivu.html>

FRIENDS: <http://www.asemanlapset.fi/fi/toimintamuotomme/friends>

Kiva koulu: www.kivakoulu.fi

Lions Quest: http://www.lions.fi/toiminta/lions_quest_-_elamisentaitoja/

http://www.lions.fi/data/liitteet/lq-kohderyhma_fi%281%29.pdf

Väkivallaton vuorovaikutus (NVC): <http://www.savannaconnexions.fi/nvc-18.5.2015>

www.vanhempienakatemia.fi/file.php?3937

VERSO <http://www.ssf-ffm.com/vertaissovittelu/>

ALLiES-eGUIDE http://wwwedu.oulu.fi/Apropos/allies/ALLiES_eGUIDE_FI.htm

Kummioppilastoiminta <http://www.mll.fi/kasvattajille/kummioppilastoiminta/>

Tukioppilastoiminta <http://www.mll.fi/kasvattajille/tukioppilastoiminta/>

Kiusaamisesta ilmiönä

http://www.vanhempainliitto.fi/ajankohtaista/blogivieraat/57/kiusaamiseen_puuttuminen_ei_riita